

Quatre poemes de Joan Maragall

Vaig acceptar de bon grat de fer una lectura, breu, de poemes de Joan Maragall durant les Jornades de la Secció Filològica a València i Alcoi, amb motiu del centenari de la Secció Filològica i de l'Any Joan Maragall.

De seguida vaig saber quina seria la meua tria, tres poemes de Maragall que m'estimo, des de fa anys, i un poema dedicat a València, en atenció al lloc i a l'audiència que ens escoltava, perquè aquell dia Alcoi era una veritable festa de la paraula viva.¹

«A UN AMIC»

«A un amic» és una oda sàfica magnífica, plena de reminiscències dels clàssics i per a mi, ja és sabut, la cerca dels models clàssics en la literatura de tots els temps és una passió inexhaurible. El sol fet de triar l'estrofa sàfica ja és una mostra de la voluntat de Maragall d'homenatjar els clàssics. Des del primer vers es descriu un *locus amoenus*, l'escena és la de l'Arcàdia dels pastors de les *Bucòliques* virgilianes, i l'eco de Títir i els primers versos de la primera ègloga s'hi fan evidents. Però és que, a més, al darrer vers d'aquesta primera estrofa hi apareix aquest «amic de l'ànima», que era la manera com Horaci anomenava Mecenes, «meitat de la meua ànima».

A la segona estrofa s'inicien els temes de conversa entre els dos amics, com els pastors-poetes. Són lluny del món, en un escenari natural i vegetal, en plena natura, *procul negotiis*, com en l'epode *Beatus ille*, d'Horaci, altra volta. Hi evoca el pre-

1. Vaig utilitzar l'edició següent: Joan MARAGALL (2010), *Poesia completa*, edició de Glòria Casals i Lluís Quintana, Barcelona, Edicions 62.

sent, perquè el present s'escapa de les mans. Sap bé Maragall que en l'oda a Leuco-noe, Horaci recomana a l'amiga de ment blanca, ingènua, que aprofiti el moment, i el visqui intensament, que fins i tot mentre parlen el temps odiós fuig.

A les tres estrofes següents s'expliquen els temes de conversa entre els amics, la matèria és introduïda per la preposició «de», la que en la literatura llatina encapçala tants títols de peces literàries. I els temes de conversa són, és clar, els propis de la natura: els núvols, el cel, la terra i la pluja benefactora, els fruits generosos de la terra nodridora, exemplificats amb el raïm, que produirà el vi, tan preuat per Horaci en les seves odes, el vinyataire i el pagès, oficis antics, el gos, figures d'un pessebre clàssic i cristià.

Però, ah!, com Horaci, Maragall encavalca la cinquena estrofa amb la darrera per introduir aquell element de la vida natural que és tan necessari com la terra i els seus fruits: la donzella. Una noia amb un càntir que ve pel camí i que ens evoca aquella *valaisanne* dels *Vergers* de Rilke, també avança pel viarany i és contemplada i admirada pel poeta. Porta aigua regalada ella i convida qui la contempla i li surt a l'encontre a beure de la font de la vida del seu càntir. Una meravella de poema. Com podia no escollir-lo?

A l'ombra fresca d'eixa vella alzina,
seguts en terra damunt l'herba espessa,
aquí voldria jo a prop meu trobar-te,
amic de l'ànima.

Aquí, oblidant les mundanals misèries
que el cor rovellen i abans d'hora tornen
blanca la testa, del present alegre
sols parlaríem;

de si aquells núvols que en la serra s'alcen,
i apilotats per el cel blau travessen,
duen la pluja de la terra amiga
o calor i fora;

de les cepades de raïms negrosos
que amb joia mira el bon pagès, i compta
els jorns que manquen fins que al trepitjar-los
sos peus emporprin;

del ca fidel allà ajegut prop nostre,
del vent que inquieta rondinaires canyes...
Després, pel viarany venir veuríem
gentil donzella

ple l'ample càntir d'aigua regalada,
i al demanar-li que ens en deixés beure,
ella, enrogides les molsudes galtes:
«Beveu», diria.

«A un amic» de *Les disperses*, 1904

«CANT ESPIRITUAL»

El «Cant espiritual» té tota una altra significació. Molt personal. Només de pronunciar aquest títol, el meu pensament s'envola cap a Romanyà de la Selva, al bell mig dels anys vuitanta del segle passat, quan vam comprar la casa El Senyal Vell, allà on va viure i escriure Mercè Rodoreda. Però no és Mercè Rodoreda qui evoco amb aquest poema, sinó la seva amiga, la propietària de la casa que va acollir Rodoreda, em refereixo a Carme Manrubia. Ella vivia en una altra casa més amunt, al costat de la que Mercè Rodoreda s'havia fet construir. Les cases es comunicaven pels jardins, els jardins rodoredians, però les portes dels jardins eren tancades. Quan anàvem d'una casa a l'altra, de Senyal a Senyal, Carme Manrubia, sovint amb una tassa de terrissa a la mà que contenia un cafè amb llet, em recitava el «Cant espiritual» de Maragall, *par cœur* que diuen els francesos. Ser allà, enmig d'aquella muntanya d'una alçària lleugera, des d'on vèiem el mar a una banda i la cinta blanca dels Pirineus a l'altra, voltades d'alzines i brucs i cirerers d'arboç i les mimoses plantades per elles, era experimentar una comunió amb la natura, estreta com en cap altre lloc he experimentat (potser només a Sils-Maria, a Suïssa), un panteisme natural. Els versos del «Cant espiritual» esdevenien vivíssims i vívids. Què més podíem desitjar? Ara ho sé: no perdre-ho.

Després, quan anys més tard vam crear l'*Atles literari de les terres de Girona*, vaig descobrir que, pintat en la paret frontal del petit cementiri de Fornells de la Selva, hi havia el darrer vers del poema. Algú l'havia inscrit allà, perquè jo l'hi trobés al cap dels anys.

Si el món ja és tan formós, Senyor, si es mira
amb la pau vostra a dintre de l'ull nostre,
¿què més ens podeu dar en una altra vida?

Per'xò estic tan gelós dels ulls, i el rostre,
i el cos que m'heu donat, Senyor, i el cor
que s'hi mou sempre... ¡i temo tant la mort!

¿Amb quins altres sentits me'l fareu veure
aquest cel blau damunt de les muntanyes,
i el mar immens, i el sol que pertot brilla?

Deu-me en aquests sentits l'eterna pau
i no voldré més cel que aquest cel blau.

Aquell que a cap moment li digué «—Atura't»,
sinó al mateix que li dugué la mort,
jo no l'entenc, Senyor; jo, que voldria
aturar tants moments de cada dia
per fé'ls eterns a dintre del meu cor!...
¿O és que aquest «fer etern» és ja la mort?
Mes llavors, la vida, ¿què seria?
¿Fóra, només, l'ombra del temps que passa,
i la il·lusió del lluny i de l'aprop,
i el compte de lo molt, i el poc i el massa,
enganyador, perquè ja tot ho és tot?

¡Tant se val! Aquest món, sia com sia,
tan divers, tan extens, tan temporal;
aquesta terra, amb tot lo que s'hi cria,
és ma pàtria, Senyor; ¿i no podria
esser també una pàtria celestial?
Home só i és humana ma mesura
per tot quant puga creure i esperar:
si ma fe i ma esperança aquí s'atura,
¿me'n fareu una culpa més enllà?
Més enllà veig el cel i les estrelles,
i encara allí voldria esser-hi hom:
si heu fet les coses a mos ulls tan belles,
si heu fet mos ulls i mos sentits per elles,
¿per què aclucà'ls cercant un altre *com*?
¡Si per mi com aquest no n'hi haurà cap!
Ja ho sé que sou, Senyor; pro on sou, ¿qui ho sap?
Tot lo que veig se vos assembla en mí...
Deixeu-me creure, doncs, que sou aquí.
I quan vinga aquella hora de temença
en què s'acluquin aquests ulls humans,
obriu-me'n, Senyor, uns altres de més grans
per contemplar la vostra faç immensa.
¡Sia'm la mort una major naixença!

«Cant espiritual» de *Seqüències*, 1911

«A VALÈNCIA EN FESTA»

L'elecció del poema «A València en festa» va ser fruit de les circumstàncies, del lloc on érem i de les persones que ens escoltaven. Em va semblar que tota la sala aguantava la respiració, mentre recitava aquestes paraules.

València en festa, ¡oh tu, dolça germana!,
t'escaurà la mirada pensativa
un moment entremig de tantes gales.

Recorda't de qui ets i quant podries
si se't complissen totes les promeses
que dins del teu terror fecond palpiten.

Mira al teu camp i et sentiràs potent,
mira't al mar i t'hi veuràs bonica.
Escolta de la part de Catalunya
i sentiràs una gran veu que et crida
amb la parla que és ta mateixa parla,
més eixuta pro molt amorosida.

¿No sents el crit? «¡València!» —diu— «¡València!»,
desensonya't del son que et té captiva,
que si per llei d'amor l'Espanya és una,
per la llei del parlar és una i trina.

«A València en festa» de *Poemes 1906-1911*, 1907

[NODREIX L'AMOR DE PENSAMENTS I AUSÈNCIA...]

El darrer poema de la meua tria el considero el poema d'amor més bell de la literatura catalana. El vaig utilitzar per il·lustrar «L'ametller», un dels capítols del meu llibre *Els arbres*. Hi vaig escriure això: «Fillis romangué sola a les terres paternes amb l'esperança al cor. Esperava i esperava dia a dia el retorn del seu amant. Seguia i resseguia constantment el camí des del palau reial fins a la platja, d'on albirava l'horitzó i on creia veure les veles blanques del vaixell desitjat que li havia de retornar, ja per sempre, el seu estimat. Demofont romania absent a terres llunyanes. Circumstàncies imprevistes allargaren la seva estada al regne patern. El temps s'escolava de les seves mans, com el riu vers el mar. Mentrestant Fillis s'inflamava més i més d'amor davant l'absència, “nodreix l'amor de pensaments i absència / i així traurà meravellosa flor...” deia el poeta Maragall.» Em va semblar que la història de Fillis i Demofont era l'exemple més clar d'allò que Maragall volia insinuar amb els seus versos. És clar que l'absència és la forma més bella de presència, que

diria Joyce. I és clar que, si nodreixes l'amor de pensaments i absència, traurà meravellosa flor, que digué Maragall. Però, tot això és literatura. L'absència, en la vida real, és l'espasa que fibla la presència.

Nodreix l'amor de pensaments i ausència,
i aixís traurà meravellosa flor;
menyspreua el pas de tota complacència
que no et vinga per via del dolor.
No esperis altre do que el de tes llàgrimes
ni vulles més consol que els teus sospirs:
la paraula millor la tens a l'ànima,
i el bes més dolç te'l duen els zefirs.
Mai seria l'aimada en sa presència
com és ara en la teva adoració.
Nodreix l'amor de pensaments i ausència,
i aixís traurà meravellosa flor.

[Nodreix l'amor de pensaments i ausència...]
de *Poemes 1906-1911*, 1911

MARIÀNGELA VILALLONGA
Institut d'Estudis Catalans
Universitat de Girona